Charlatanen i Risskov

*Dette er historien om Hans Henrik Hansen, som i nogle år drev børnehjem i det tidlig*ere *badehotel Belvedere. Udtrykket "charlatanen i Risskov" stammer fra selveste Peter Sabroe, børnenes forkæmper, som var redaktør på Demokraten i Aarhus fra 1895 til 1908.*

Af Knud Erik Balle

Hans Henrik Hansen blev født 30. juli 1867 i Rantzausminde Mølle i Egense Sogn lige udenfor Svendborg. Han var søn af møller Hans Henrik Hansen og Rasmine Petrine Marie Hansen.

Han var en gennemsnitlig elev i skolen. Ligesom de fleste andre drenge i sognet, fik han karakteren mg både i kundskab og opførsel (ses i kirkebogen ved hans konfirmation i 1881).

Han blev optaget i lægdsrullen for Egense Sogn 1885, men udeblev fra session både i 1890 og 1891, måske af religiøse grunde. Han udeblev også i 1892 på grund af udenlandsrejse.

Allerede som 21 årig arrangerede han "kristelige møder" hjemme hos private på Svendborgegnen. Møderne blev annonceret i den lokale dagspresse. Han meldte sig ind i Frelsens Hær og avancerede hurtigt til kaptajn. Under Frelsens Hærs navn holdt han vækkelsesmøder flere steder på Fyn og i Jylland frem til 1892, hvor han rejste til Amerika for at se nærmere på et nyt religiøst fænomen. Den selvbestaltede "profet" John Alexander Dowie, som påstod, at han var reinkarnation af profeten Elias, mente blandt andet, at han kunne helbrede alverdens sygdomme med bøn og håndspålæggelse.

John Alexander Dowie

Stærkt inspireret af Dowie's tanker annoncerede Hans Henrik Hansen i april 1893 om stort helbredelsesmøde i forsamlingsbygningen i Hjørring. Stadig under Frelsens Hærs navn. Dette møde fik en hård medfart i Vendsyssel Tidende. Hans Henrik Hansen skrev straks efter et længere læserbrev til avisen om "guddommelig helbedelse". I dette læserbrev forsvarede han religiøs healing, som han mente var lægevidenskaben aldeles overlegen. Han nævnte adskillige citater fra videnskabsfolk, som underkendte lægevidenskabens værdi. Disse citater var taget ud af deres fulde kontekst og var derfor ligegyldige.

Der var difteritis i omløb blandt børn i Hjørring på den tid. Hans Henrik Hansen mente, at kunne helbrede de syge børn ved bøn og håndspålæggelse. En tre årig pige døde af difteritis, og Hans Henrik Hansen blev anklaget for at have spredt smitten i hans omgang med familier rundt om i Hjørring.

Den negative omtale af kaptajn Hansens helbredelsesmøder i Frelsens Hærs navn skabte en del postyr i Hjørring. Frelsens Hærs hus blev udsat for hærværk, og organisationen fik et politiforbud mod at indsamle penge ved møder. Derfor så hærens ledelse sig nødsaget til at ekskludere Hans Henrik Hansen.

Hans Henrik Hansen fortsatte dog ufortrødent sine helbredelsesmøder under navnet "Verdens Missionen" med sloganet "Kristus er alt". I Amerika havde han jo lært, at religiøse prædikanter kunne rejse anseelige beløb blandt godtroende følgere. I Hjørring byggede han sit eget "menighedshus" med trykkeri til fremstilling af flyveblade, tidskrifter og bøger. Hans "disciple" solgte disse tryksager over det meste af landet. Men aviserne blev ved med at skrive om

humbug og fidusmageri. Det kom også frem, at Hans Henrik Hansen levede sammen med en gift kvinde, som han havde lokket ind i sin menighed.
Da Hans Henrik Hansen i februar 1897 via omdelte flyveblade annoncerede, at han ville udgive en bog, hvor i han ville hænge kendte Hjørring-borgeres privatliv ud, så havde folk i Hjørring fået nok. Verdens Missionens menighedshus blev angrebet med stenkast, så alle ruder knustes. Inventar blev slæbt ud på gaden og trykkeriet blev ødelagt. Hr. Hansen må dog have fået nys om det forestående angreb, for han havde allerede forladt byen.
Allerede i marts 1896 advarede en artikel i Aarhus Stiftstidende om, at Verdens Missionens agenter var særdeles aktive i Aarhus og omegn med salg af forskellige tidsskrifter til fordel for et børnehospital, som i følge avisen slet ikke eksisterede.

Det tidligere badehotel Belvedere i Stationsgade. – Her fra cirka 1915, hvor det var sommerpensionat.

Hans Henrik Hansen slog sig ned i Risskov, hvor han allerede havde købt det tidligere badehotel Belvedere. Gesjæften med at sælge religiøse tryksager fortsatte med "Helbredelsesbladet" som drivende kraft. Bladet var inspireret af "Leaves of Healing", et lignende blad, som hans store forbillede, John Aexander Dowie, udgav i U.S.A.
Hansen averterede i Jyllands-Posten februar 1898 efter bog- og bladagenter, både kvindelige og mandlige. Han kunne stille dem en fortjeneste på op til 5-10 kr. om dagen i udsigt. En ganske anseelig dagløn i betragtning af, at en københavnsk faglært svends dagløn i 1898 var omkring 3,85 kr.

Med Belvedere havde missionær Hansen nye indbringende planer i tankerne. Hansen påstod, at et selskab stod bag købet af Belvedere og, at de ville oprette et børnehjem med ham som forstander. I følge "Helbredelsesbladet" havde de syge og handicappede børn ikke brug for lægelig hjælp, kun bønner og håndspålæggelse. Salget af abonnementer på "Helbredelsesbladet" blev intensiveret, nu da sælgerne kunne påstå, at indtægterne gik til de syge børn på Belvedere.

Peter Sabroe 1867-1913

Aarhus-avisen Demokraten lugtede dog straks lunten og begyndte at skrive kritiske artikler om Verdens Missionens sociale virke. Chefredaktøren på Demokraten var Peter Sabroe, som var landskendt for sit store sociale engagement, især omkring børns vilkår.

Papirhandler Hveisel i Aarhus sendte 1. juni 1898 et brev til Demokraten, hvor i han beskrev, at der for tiden boede tre stakler på Belvedere: En blind ung mand, en vanfør dreng og en lille halt pige. Alle tre var kommet fra Bornholm, hvor hjemsognet betalte for deres ophold på "børnehjemmet". Den unge, blinde mand arbejdede hårdt som tjenestekarl på Belvedere. Og fordi han kunne se en smule med det ene øje, blev han sendt ind til Aarhus efter varer i al slags vejr. I sine pjaltede klæder kom han ofte ind i Hveisels forretning for at få varmen. Det var ved disse lejligheder, at den unge mand fortalte om forholdene på "sanatoriet". Den vanføre dreng var bror til den unge mand og lå blåfrossen under en tynd dyne i et uopvarmet værelse uden at kunne røre sig ved egen kraft. Den eneste pleje han fik kom fra den blinde bror og den lille halte pige. De blev aldrig tilset af en læge. "Helbredelsesbladet" var den eneste kur, men det var mere skæld ud end bønner og venlige ord.

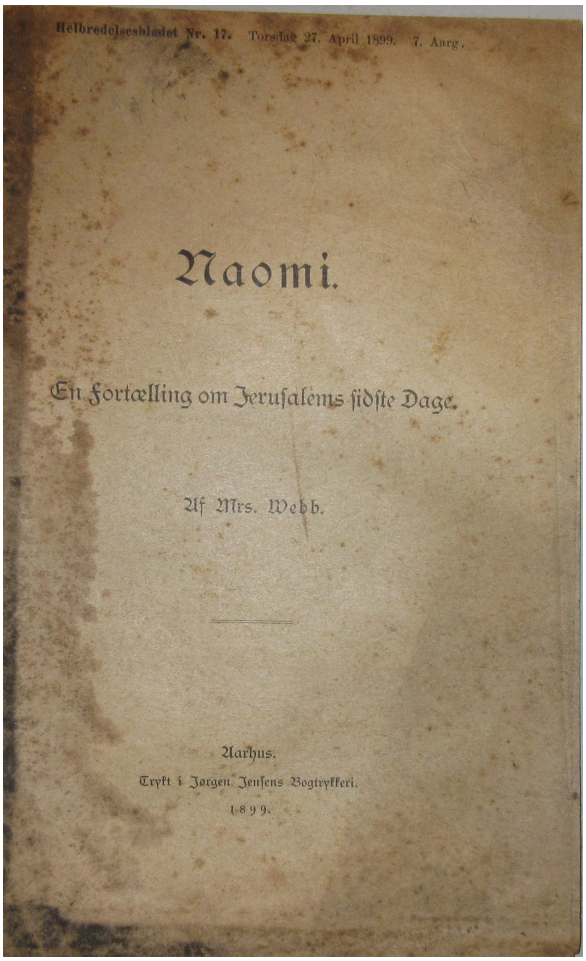

Helbredelsesbladet Nr. 17. Torsdag 27. April 1899. 7. Aarg.

Naomi.

En Fortælling om Jerusalems sidste Dage.

Af Mrs. Webb.

Aarhus.
Trykt i Jørgen Jensens Bogtrykkeri.
1899.

Forside af Helbredelsesbladet nr. 17 fra 1899

(Kilde: Vejle Stadsarkiv)

Hans Henrik Hansen benævnte på skift Belvedere som et børnehjem, et sanatorium og en helbredelsesanstalt, når der skulle samles penge ind. De stakkels syge børn vakte manges medlidenhed og var et indbringende aktiv for Verdens Missionens leder. Der kom flere og flere vidnesbyrd om agenternes aggressive fremfærd.

I august 1898 skrev Demokraten, at Hans Henrik Hansen havde anskaffet sig yderligere tre sølle børn til sin pengemaskine i Risskov. Man undrede sig over, hvorfor politiet ikke havde reageret. Men Hasle Herreds Politi sagde, at de intet grundlag havde for at gribe ind.

Efter forgæves forsøg på at påvirke offentligheden med positive læserbreve i de aarhusianske dagblade gik Hans Henrik Hansen ind i politik. Han blev opstillet for partiet Højre (konservative) til valgmandsvalget og udgav et blad til støtte for Højre. I bladet skældte han ud på Demokratens redaktion, men tog politiet i varmt forsvar. Han håbede vel på, at hans nye højre-venner kunne hjælpe ham imod den socialdemokratiske avis, som de hadede så inderligt.

Når nu politiet ikke ville gøre noget, rettede

Demokraten søgelyset mod stiftsfysikus (embedslæge) Joachim Christian Bünger og bebrejdede hans manglende tilsyn med "børnehjemmet" i Belvedere. Demokraten kunne nu berette om den lille halte pige, som Hansen havde fået i sin varetægt fra Bornholm, da hun var fire år gammel. Pigen havde han i første omgang overladt til en af sine tilhængere i Hjørring, tømrer Christensen, som var blevet bedt om at opdrage barnet strengt, for hun var et djævelsk barn. Christensen havde dog ikke bemærket noget usædvanligt ved pigen, som var både lydig og artig, men da han i forvejen havde en del børn, så han sig nødsaget til efter kort tid at levere barnet tilbage til hr. Hansen, for hvem hun nærede afsky og frygt. Christensen havde ofte set Hansen mishandle den lille krøbling.
Efter at stiftsfysikus Bünger langt om længe havde besøgt Belvedere, meddelte Hans Henrik Hansen, at han ville rejse til Amerika den 19. september 1898. Demokraten tolkede dette som bevis for, at hans tid som "sanatorieforstander" var slut. Men snart efter meddeledes det fra Sjælland, at indsamling og salg af tryksager foregik i stor stil. En kvindelig sælger præsenterede sig som sygeplejerske på sanatoriet i Risskov. Hun og hendes kolleger for ret aggressivt frem og undgik de større byer, men koncentrerede sig om den mere "enfoldige" landbobefolkning. Senere blev det Herning-egnens tur til at få besøg af Verdens Missionens agenter. Her fra fortælles, at agenterne virkede meget kristelige og gudhengivne og fremviste fotografier af forkrøblede børn. Det fik mange godtroende herningensere til at gå i fælden.
Hans Henrik Hansen selv var ikke rejst til Amerika. Hver torsdag aften i november 1898 talte han om "guddommelig helbredelse" ved møder på Nørrebro i København.
Nykøbing Dagblad på Falster kunne i foråret 1900 fortælle om nøjagtig de samme hændelser med kvindelige indsamlere i deres lokalområde. På Falster undrede man sig også over, at politiet aldrig havde grebet ind.
Mens pengeindsamlingen til sanatoriet foregik i hele landet, meddelte Aarhus Amtstidende, at Hans Henrik Hansen havde solgt Belvedere til en Troels Ferdinand Lund fra København for 16.000 kr. med overtagelse 1. juli 1900. Demokraten tolkede straks dette som om, det nu var endegyldig slut med "sanatorium" i Risskov.
Men missionær Hansen var aldeles ikke færdig med sin gesjæft. Han ændrede blot lidt på metoderne. I sommeren og efteråret 1900 sejlede han rundt i de danske farvande fra by til by i sit flydende hovedkvarter, lystkutteren "Fri" for at holde vækkelsesmøder.

Hans Martensen-Larsen

Et læserbrev i Berlingske Tidende, som blev afsendt 16. juli 1900 fra Vejlby, vakte en del postyr. Brevet var skrevet af sognepræst Hans Martensen-Larsen og sognerådsformand Anders Peder Bomholt og indeholdt direkte anklager mod Hans Henrik Hansen for svindel og humbug, samt en opfordring til den danske befolkning om ikke at købe hans tryksager eller på anden måde yde ham støtte. Brevskriverne så sig nødsaget til denne fremgangsmåde, når politiet ikke havde til sinds at gøre noget. Læserbrevet blev gengivet i de fleste større aviser landet over. Hans Henrik Hansen sagsøgte straks de to brevskrivere og krævede 25.000,- kr. i erstatning af dem hver.
En person, som tilfældigt havde besøgt Hans Henrik Hansens "hospital" i Risskov, beskrev det som et meget lille rum, hvor tre stakler var stuvet sammen. Personen genkendte en kvinde, som havde været en af hans bekendtes køkkenpige. Han hilste på hende ved hendes fornavn, men blev øjeblikkeligt korrekset, for her var hun "overlæ-

ge". Andre af hr. Hansens kvindelige ansatte havde titler som "driftslæge" eller "underlæge" og Hansens husbestyrerinde var "økonoma".
Aarhus Amtstidende kunne i januar 1901 meddele, at Hans Henrik Hansen havde købt et boelsted på Vejlby Fed af slagter Hans Sørensens enke. Boelstedet blev hans nye "helbredelsesanstalt". I folketællingen 1901 (1. februar) boede Hans Henrik Hansen her sammen med en husholderske, som var hans "højre hånd" i Verdens Missionen. Hun redigerede på et tidspunkt også "Helbredelsesbladet". Her boede også den gifte købmandskone fra Hjørring, som Hansen havde levet sammen med siden tiden i Vendsyssel. Hun står til fortrinsvis at leve af sin formue. Den vanføre dreng og den lille halte pige var stadig hos Hans Henrik Hansen, så han kunne fortsætte med at kalde ejendommen "sanatorie", "børnehjem" eller "helbredelsesanstalt". Hansens profession angives til at være bogtrykker.
1. august 1901 skrev Demokraten, at Hans Henrik Hansen atter havde solgt ejendommen på Vejlby Fed og, at han var flyttet til Bornholm. Han havde stadig den vanføre dreng og den lille halte pige som "trækplastre" for sine indsamlinger, som han af og til pralede med sagtens kunne løbe op i 2.000,- kr. om ugen. Rigtig mange penge den gang. De to handicappede børn var i varetægt hos kvinden, som kaldte sig selv "overlæge" i lejede lokaler et sted i Risskov.
Inden hr. Hansen rejste til Bornholm, mødte sognepræst Martensen-Larsen og sognefoged Bomholt op og krævede den vanføre dreng udleveret, så han kunne blive anbragt et bedre egnet sted. Der var ingen tvivl om, at drengen kunne få et godt ophold på statens regning. Men Hansen nægtede pure at udlevere drengen. I stedet overdængede han præsten med skældsord og injurier. Med Bomholt som vidne ønskede præsten at fremføre disse injurier i den retssag, som Hans Henrik Hansen havde anlagt mod dem begge for offentlig at kalde ham svindler og humbugsmager.
Sidst på året 1901 slog Hansen stadig sine folder på Bornholm, mens han fik det sværere og sværere i resten af landet efter læserbrevet fra præsten og sognerådsformanden i Vejlby.
I juli måned 1902 blev retssagen Hans Henrik Hansen mod Martensen-Larsen og Anders Peder Bomholt afgjort med et kompromis: De to læserbrevskrivere blev frifundet for at skulle betale erstatning, mens hr. Hansen fik medhold i, at man ikke kunne kalde hans virksomhed for et svindelforetagende, når der ikke kunne føres bevis for dette i retten.
Efter retssagen blev der stille omkring Hans Henrik Hansen. Aviserne skrev ikke længere om ham eller hans Verdens Mission. Heller ikke hans "hospital" i Risskov fik spalteplads i dagbladene. Den megen dårlige omtale havde måske gjort hans "forretning" umulig.
Men så i 1912 ramte Hans Henrik Hansen atter avisspalterne: Den da 44 år gamle ungkarl var blevet forlovet med en kun 18 år gammel pige. Hansen boede i Odense og kaldte sig fotograf og biografejer. Pigen var fra København og arbejdede hos ham som fotografmedhjælper. Hendes forældre hjemme i København var temmelig bestyrtede, da de gennem en god bekendt, redaktør Peter Andersen, Svendborg Amtstidende, blev klar over fotograf Hans Henrik Hansens brogede fortid. En fortid, som havde været temmelig indbringende for den tidligere "verdensmissionær". Han ejede 1912-16 en ejendom i Anderup, Lumby Sogn udenfor Odense plus en byejendom Frederiksgade 14 i Odense. Hans biografvirksomhed bestod i, at han og den unge pige kørte rundt i en rød varevogn og gav filmforestillinger. Bilen havde han i øvrigt købt af Frelsens Hær.
En slægtning til den unge pige skrev et brev til hende, hvor i han fortalte om hendes forlovedes tidligere bedrifter. Hun viste brevet til sin forlovede, som vanen tro straks anlagde søgsmål. Den forelskede pige skrev i et brev til sine forældre, at hendes forlovede i sin tid havde vundet en retssag mod en præst og en sognefoged og, at han nok også skulle få dom over "de røde hunde" i København.

Pigens brevskrivende slægtning var nu ikke så let at skræmme. Han begyndte omgående at planlægge, hvilke vidner han ville føre i en kommende retssag. Det første vidne var forstanderinden for Hjemmet for Vanføre i København. Hun havde hørt, at Hans Henrik Hansen havde samlet ind til et hjem for vanføre, det hjem ville hun gerne se. Derfor rejste hun til Aarhus og tog ud til Risskov, hvor hun dog var blevet nægtet adgang.
Et andet vidne var generalsekretæren fra Frelsens Hær, som kunne fortælle, at Hans Henrik Hansen havde ageret mirakeldoktor i sin tid som kaptajn i "hæren" og, at man derfor intet ville have med ham at gøre.
Hvordan retssagen endte vides ikke, fordi aviserne holdt op med at skrive om Hans Henrik Hansen. Derfor er resten af denne beretning baseret på oplysninger fra kirkebøger, folketælinger, gamle KTAS telefonbøger og politiets personregistrering i København 1890-1923.

Den 21. marts 1913 fødte fotografmedhjælper Agnes Rigmor Ingeborg Jensen, Vindegade 9 i Odense en dreng. Hun var 20 år gammel og ugift. Ungkarl chronofotograf Hans Henrik Hansen, Frederiksgade 14 i Odense var udlagt som barnefader.
Agnes Rigmor Ingeborg Jensen udtrådte af Folkekirken 9. marts 1912. Det må have været omkring hendes forlovelse med Hans Henrik Hansen. Det kunne tyde på, at "missionær" Hansen stadig havde med alternative tolkninger af kristendom at gøre.
Både Hans Henrik Hansen og Agnes Rigmor Ingeborg Jensen drog til København i 1916. De flyttede ind hos hendes fader i Wesselsgade 4. Efter en rejse i 1917 flyttede Hans Henrik Hansen og sønnen alene til en anden adresse i København, Nørrebrostræde 7, hvor de boede til leje hos en enke. Hans Henrik Hansen havde opgivet fotogaffaget og ernærede sig som handelsmand, senere marskandiser. I 1920 flyttede Hans Henrik Hansen og søn i egen lejlighed, Slotsgade 29b, og han havde marskandiserforretning Slotsgade 30.
Agnes Rigmor Ingeborg Jensen flyttede i egen lejlighed, Sankt Hansgade 14, 1. sal, i 1918, hvor hun ernærede sig som fotograf. Der må have været strid om forældreretten, for 1. maj 1923 havde hun sønnen hos sig, da hun flyttede fra Hellerup til Hornbækgade 2, 2. sal i København.
Jeg tabte sporet af Hans Henrik Hansen efter folketællingen 1925, hvor han stadig boede i Slotsgade 29b, men uden sin søn. Jeg kender således ikke hans videre skæbne. Muligvis er det ham, som har haft marskandiserforretning 1921-1922 i Sankt Hansgade 23 og 1932-1941 i Lars Lej Stræde 2 i følge KTAS telefonbøgerne.
Ligeledes mistede jeg sporet af Agnes Rigmor Ingeborg Jensen efter folketællingen 1930, hvor hun stadig boede i Hornbækgade 2 sammen med sin søn. Hun var retouchør og han var bogtrykkerlærling.
Der er dog nogle oplysninger: Sønnen, som hed Hans Henrik Hansen lige som sin fader og farfader, blev borgerlig viet i København 1932, da var han typograf. Moderen, som var udtrådt af Folkekirken 1912, genindtrådte i 1942.

Kilder:
Atikler fra danske dagblade i perioden 1891-1912 (on-line avisarkivet på Mediestream).
Kirkebøger, folketællinger, politiets personregistreringer i København 1890-1923 og gamle KTAS telefonbøger.
Sejrs sedler.
Aarhus Wiki.